

**Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Вінницький торговельно-економічний інститут
Кафедра менеджменту та адміністрування**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Особливості надання безоплатної правової допомоги в Україні»

(за матеріалами Міністерства юстиції України, Координаційного центру з надання правової допомоги, Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Вінницькій області, м. Вінниця)

Здобувача вищої освіти
II курсу, групи ПУА-21д(м),
спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування»
освітньої програми «Публічне управління та
адміністрування»
денної форми навчання

Дмитра
Швеця

Науковий керівник
канд. наук з держ. упр., доцент

Ірина
Ніколіна

Гарант освітньої програми
канд. наук з держ. упр., доцент

Ірина
Ніколіна

Вінниця 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ ТА НОРМАТИВНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ	7
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА. ТА АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ	20
2.1 Правові аспекти діяльності та аналіз організаційно-функціональної структури Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Вінницькій області	20
2.2 Аналіз результатів функціонування Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Вінницькій області	26
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ	37
3.1 Сучасні орієнтири та методи вдосконалення системи надання населенню безоплатної правової допомоги	37
3.2. Шляхи імплементації позитивних практик надання населенню безоплатної правової допомоги в діяльність Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.	41
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Розробка системи надання безкоштовної вторинної юридичної допомоги в Україні становить значущий етап у забезпеченні можливості отримання справедливості та гарантуванні прав громадян. Ця ініціатива дозволяє людям, які не мають можливості оплатити юридичні послуги, отримати необхідну правову допомогу. Важливою є його конструктивність, оскільки така система враховує потреби вразливих верств суспільства, демонструючи прагнення держави забезпечити всім громадянам рівний доступ до правосуддя. Дослідження правових аспектів цієї програми може виявити ефективність та проблеми, з якими вона зіткнулася, дозволяючи вдосконалити її функціонування та забезпечити більший доступ до справедливості для всіх громадян.

В Україні науковці та дослідники активно займаються вивченням та аналізом системи безоплатної правової допомоги. Результати їхніх досліджень можуть значно сприяти розвитку та вдосконаленню цієї системи, виявляючи недоліки, запропоновані інновації та можливі шляхи подальшого розвитку. Роботи О. Євтушенко, А. Чечеля та Р. Омеляновича є важливим внеском у вивчення питань державної влади, місцевого самоврядування та європейського досвіду у сфері адміністративних послуг. Інтердисциплінарний підхід до цієї теми дозволяє розглядати проблеми та перспективи розвитку правової системи України з різних поглядів, що допомагає узгоджувати та об'єднувати різні аспекти для досягнення більш комплексного розуміння цієї проблематики.

Мета дослідження звучить дуже актуально і важливо для вивчення та подальшого розвитку механізмів надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні.

Завдання дослідження. Відповідно до мети, було поставлено та вирішено ряд завдань:

- Розгляд сучасних теоретичних підходів до надання безоплатної вторинної правової допомоги, включаючи ключові поняття, принципи, інституційну структуру та правові аспекти цієї сфери.

- Детальний аналіз функціонування та діяльності Регіонального центру, що надає безоплатну вторинну правову допомогу, охоплюючи опис його організаційної структури, функцій, отриманих результатів, виявлених проблем і досягнень.

- Визначення переваг та недоліків існуючої системи надання безоплатної вторинної правової допомоги в регіоні, виявлення викликів та проблем, з якими стикаються громадяни, які шукають правову допомогу.

- Надання конкретних рекомендацій та пропозицій щодо поліпшення системи, вдосконалення механізмів надання правової допомоги, підвищення якості послуг та забезпечення доступу громадян до правосуддя.

- Проведення аналізу статистичних даних, порівняльного аналізу з іншими регіонами або країнами зі схожими системами надання безоплатної вторинної правової допомоги для зрозуміння тенденцій та можливостей у вдосконаленні системи.

Дослідження такого типу може суттєво сприяти розвитку та покращенню системи надання правової допомоги громадянам і забезпечити більший доступ до правосуддя.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з процесом надання безоплатної вторинної правової допомоги. Це включає у себе широкий спектр взаємодій та відносин між різними суб'єктами, що діють у цій сфері.

Предмет дослідження охоплює специфіку та особливості надання юридичних послуг, зокрема в контексті функціонування Регіонального центру, який забезпечує безоплатну вторинну правову допомогу у Вінницькій області.

Методи дослідження. Важливим елементом глибокого аналізу та осмислення проблеми надання безоплатної вторинної правової допомоги у Вінницькій області є використання загальних і спеціальних методів наукового пізнання в ході дослідження. Логіко-семантичний метод дозволяє глибше

зрозуміти поняття, що використовуються у контексті правової допомоги та визначити їхню сутність та особливості.

Ці методи передбачають аналіз понять і термінів, пов'язаних з досліджуваною темою, зокрема, поняття "безоплатна вторинна правова допомога". Це дозволяє визначити їхні значення, обмеження та взаємозв'язок, що є ключовим для встановлення сутності даного виду правової допомоги.

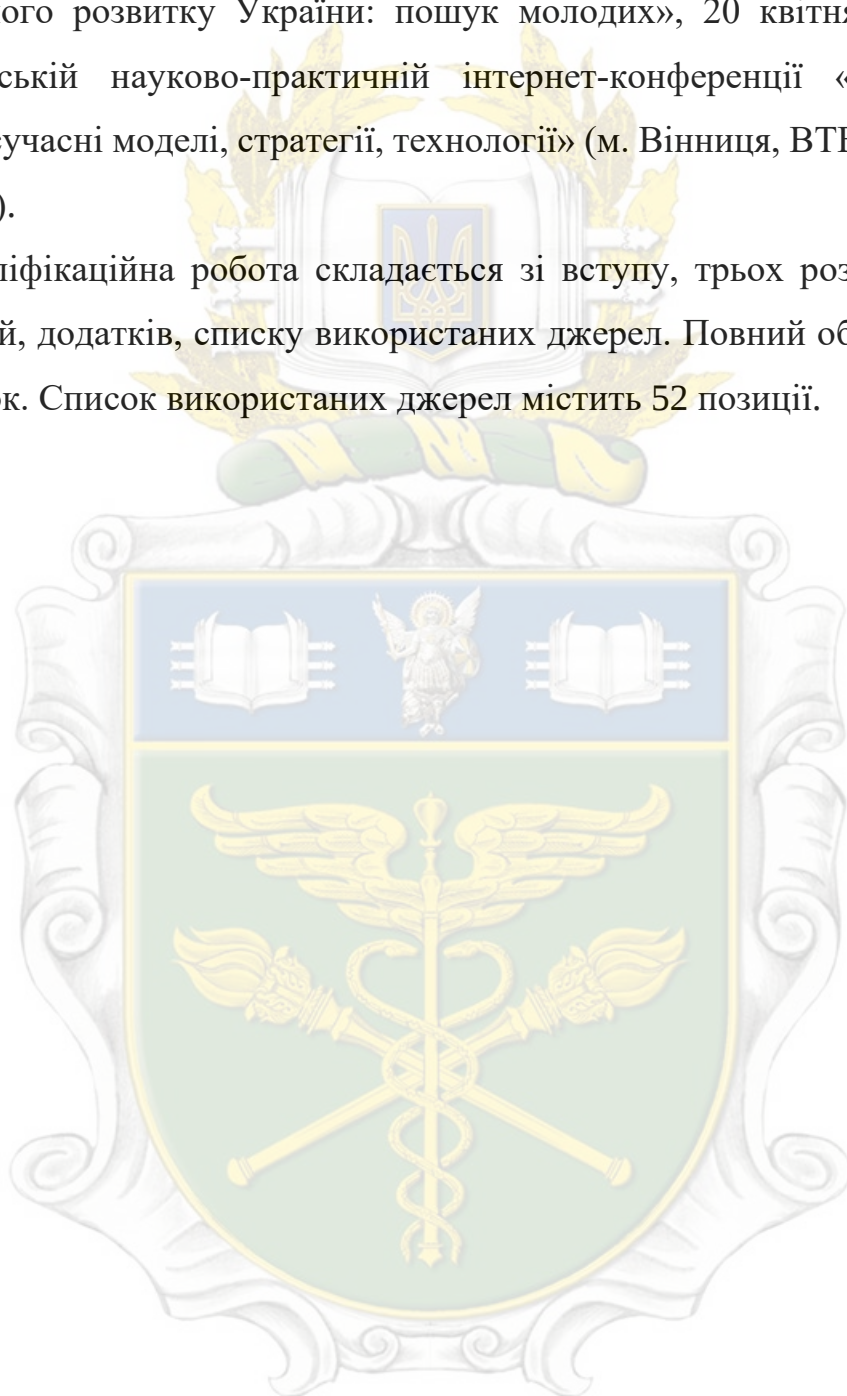
Застосування системно-структурного методу у дослідженні дозволить глибше розібрати всі аспекти надання безоплатної вторинної правової допомоги та визначити можливі шляхи для оптимізації цієї системи.

Догматико–юридичний метод - цей метод орієнтований на аналіз конкретних юридичних норм та принципів, які складають чинне законодавство. Він дозволяє виявити протиріччя, неузгодженість чи недоліки в законодавстві, а також визначити потенційні шляхи його удосконалення щодо надання безоплатної правової допомоги.

Практична цінність одержаних результатів полягає в тому, що результати мають значний потенціал у різних сферах, що стосуються правозастосування, навчання та правотворчості. Рекомендації та пропозиції, виявлені під час дослідження, можуть бути використані для удосконалення чинного законодавства, що стосується надання безоплатної правової допомоги. Висновки можуть стати підґрунтям для змін та доповнень в цій сфері. Теоретичні положення та висновки роботи можуть послужити цінним матеріалом для викладання курсів з адміністративного права України та спеціальних курсів, присвячених адміністративно-правовим аспектам надання безоплатної правової допомоги. Пропозиції можуть стати підґрунтям для подальших робіт з удосконалення законодавства України щодо надання безоплатної правової допомоги. Рекомендації можуть бути враховані при розробці нових законів або внесенні змін до чинного законодавства. Отже, магістерська робота може мати важливий внесок у різноманітних сферах, включаючи практику, навчання та правову політику.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення кваліфікаційної роботи обговорювалися на XII Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих», 20 квітня 2023 року; на X Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Менеджмент XXI століття: сучасні моделі, стратегії, технології» (м. Вінниця, ВТЕІ ДТЕУ, 10 жовтня 2023 року).

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, додатків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи складає 48 сторінок. Список використаних джерел містить 52 позиції.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ ТА НОРМАТИВНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Поліпшена система надання юридичної допомоги в Україні, яка виникла ще в часи колишнього комуністичного устрою і піддавалася модернізації під впливом сучасного законодавства, не відповідала європейським стандартам і зобов'язанням, які наша країна взяла на себе при вступі до Ради Європи. Право людей на отримання юридичної допомоги є законним, і воно не може бути обмежене згідно з Основним Законом України, де зазначено, що "громадянин України має право на юридичну допомогу" [1].

На офіційних зустрічах обговорювалися питання стосовно створення системи для реалізації права кожного на отримання юридичної допомоги. Ця система мала забезпечувати виконання Україною її міжнародних зобов'язань у сфері прав людини та впровадження європейських стандартів у справах юридичної допомоги та доступу до правосуддя. В усіх галузях правовідносин та судочинства мав бути розроблений ефективний механізм фінансування юридичної допомоги з коштів Державного бюджету України [2].

Найважливішим кроком у розвитку ефективної системи безоплатної правової допомоги було прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» у 2011 році. Головна мета цього закону - створення ефективної системи безоплатної правової допомоги, яка гарантує право кожного на отримання юридичної допомоги. У цьому законі визначено, що право означає, як його можна використовувати, умови та процедури отримання такої допомоги, гарантії від держави, повноваження владних органів у цій сфері, і як можна оскаржувати рішення чи дії владних органів з питань безоплатної правової допомоги тощо [3].

Цитуючи перше положення Закону України «Про безоплатну правову допомогу», безоплатна правова допомога - це допомога, яку держава гарантує і фінансує повністю або частково з грошей Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [4].

Кажучи про безоплатну правову допомогу, варто розібрати поняття, що таке правова допомога. Правова допомога - це робота юристів, яка спрямована на те, щоб допомогти людям та компаніям здійснити їхні права і поліпшити їх правовий статус.

У законах виділено два типи безоплатної правової допомоги (БПД): безоплатна первинна правова допомога (БППД) і безоплатна вторинна правова допомога. БППД - це гарантія від держави, яка полягає в тому, щоб пояснити людині її права і свободи, вказати, як їх реалізувати, і допомогти відновити їх, якщо вони порушені. Також вона надає інформацію про те, як оскаржувати рішення органів влади. Згідно з законом, до послуг БППД входять: надання правової інформації, консультації та роз'яснення з правових питань, допомога у складанні різних правових документів (крім судових), і допомога у забезпеченні доступу до вторинної правової допомоги та медіації. Отже, первинна БПД - це послуги, які не стосуються самого судового процесу.

Ті, хто надає безоплатну першу допомогу в Україні, можуть бути органи влади, місцеві органи, приватні особи та компанії, які працюють у співпраці з місцевими органами влади, і також спеціальні установи, які створені місцевими органами влади.

Безоплатна вторинна правова допомога (БВПД) - це допомога від держави, яка допомагає людям мати рівні можливості у суді та інших державних органах. Це включає в себе такі послуги, як захист інтересів у судах, перед органами влади та місцевого самоврядування, представництво перед іншими людьми та підготовка юридичних документів. У відміну від первинної допомоги, яку, в принципі, може отримати будь-хто, закон чітко визначає категорії осіб, які можуть скористатися вторинною правовою допомогою.

Суб'єктами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу в Україні, є Регіональні центри надання безоплатної вторинної правової допомоги та адвокати, що входять до Реєстру адвокатів та надають безоплатну вторинну правову допомогу.

Відповідно до статті 45 Кримінального процесуального кодексу України

(КПК України), тільки адвокати мають право здійснювати захист у кримінальному провадженні. Крім того, адвокати надають безоплатну вторинну правову допомогу (БВПД) у справах про адміністративні правопорушення, згідно зі статтями 268 та 271 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Таким чином, однією з умов для адвокатів, які бажають надавати БВПД, є наявність адвокатського свідоцтва згідно із Законом "Про адвокатуру та адвокатську діяльність". Адвокати повинні дотримуватися усіх правил і етичних вимог, які визначені для їх професійної діяльності. У рамках системи надання правової допомоги є відбір адвокатів, які хочуть допомагати безкоштовно, згідно із Законом про безоплатну правову допомогу. Є два способи, як адвокати можуть надавати безоплатну вторинну правову допомогу: на постійній основі за контрактом і тимчасово за договором.

Щоб адвокат міг допомагати безкоштовно в суді, йому потрібно пройти відбір і потрапити до списку адвокатів, які надають безкоштовну вторинну правову допомогу. Після того, як адвокат потрапив у цей список, Центр надання безоплатної вторинної правової допомоги буде звертатися до нього і виписувати завдання. Важливо, що немає різниці між адвокатами, які допомагають постійно чи тимчасово, і немає різниці в їхньому статусі. Зазвичай Центр спочатку призначає адвоката, який допомагає безкоштовно постійно, а лише якщо такого адвоката немає, тоді вони призначають адвоката, який допомагає тимчасово (згідно із Законом про Безоплатну Правову Допомогу). Але використання адвокатів, які допомагають тимчасово, на практиці дуже рідко трапляється. Зараз, станом на 28 лютого 2023 року, 5000 адвокатів з 9000, які внесені до списку адвокатів, уклали контракти на допомогу постійно; також підписано 20 договорів на допомогу тимчасово [5].

Безкоштовну вторинну правову допомогу отримують люди, які є підозрюваними, обвинуваченими, затриманими або засудженими. Підозрювана особа - це та, кому повідомили про підозру або затримали за підозрою у вчиненні злочину, як це визначено статтею 42 Кримінального процесуального кодексу України. Обвинувачена (підсудна) особа - це та, проти кого в суд направлено

обвинувальний акт згідно зі статтею 291 Кримінального процесуального кодексу України.

Засуджений - це особа, яка була визнана судом винною у вчиненні злочину відповідно до кримінально-процесуального права. Термін "засуджений" застосовується до особи, вирок якої не набув законної сили, але її визнано винною у вчиненні злочину за рішенням суду, яке може бути оскаржене у вищих інстанціях чи в інший спосіб згідно з встановленими процедурами. Так, безоплатна правова допомога є невід'ємною складовою системи правосуддя і включає ряд міжнародних та національних аспектів. В Україні засади надання правової допомоги у кримінальних провадженнях ґрунтуються на міжнародних правових актах та внутрішньому законодавстві. Ці принципи охоплюють відповідальність уряду, фінансові гарантії, організаційну структуру, розміри, виконання та юридичну відповідальність у сфері надання правової допомоги. Вони повинні відповідати економічному, правовому та соціальному розвитку та гарантувати верховенство права в країні. Так, нормативно-правові акти, які стосуються правової допомоги, мають враховувати поточні потреби суспільства та розвиток сучасних реформ. Право на безкоштовну юридичну допомогу не є безмежним і може бути обмеженим в межах, які вважаються справедливими, враховуючи здатності громадян і можливості держави. В усіх країнах, які є частиною Ради Європи, є хоча б один спосіб дозволу на отримання правосуддя через надання юридичної допомоги у кримінальних справах. Однак системи надання правової допомоги можуть відрізнятися між країнами, і не існує єдиної універсальної моделі, яка підходила б усім країнам. Вони адаптовані до конкретних потреб, ресурсів та законодавчих рамок кожної держави.

Надання юридичної допомоги включає оцінку фінансових та юридичних аспектів. Оцінка ця може враховувати грошові ресурси, тип справ, у яких потрібна допомога, та деталі суті конфлікту. Країни-члени Ради Європи мають різні підходи та системи для забезпечення юридичної допомоги. Деякі країни ставлять перед собою завдання забезпечити доступ до юридичних послуг усім, інші ж можуть надавати допомогу тільки тим, хто справді потребує. Більшість програм юридичної

допомоги доступні для громадян країни, громадян Європейського Союзу, і навіть іноземців, які тут проживають. У кримінальних справах, якщо у когось немає грошей на юридичну допомогу, вони мають право отримати її безкоштовно, коли це потрібно для справедливості.

Адвокат може допомагати вам перед судом або давати консультації до судового процесу. Це може бути безкоштовно або за невелику оплату. Оцінка вашої фінансової ситуації в основному залежить від вашого доходу і наявності майна, незалежно від того, звідки ви його отримали. У кримінальних справах, коли вас затримали, зазвичай не враховують фінансові критерії.

Якщо ви хочете отримати безкоштовну правову допомогу, ви можете подати заяву або надіслати її відповідним органам влади. Це роблять люди, які досягли повноліття [6].

Також важливо відзначити, що звернення про отримання безоплатної правової допомоги, що включає послуги, передбачені другою частиною статті 7 Закону України "Про безоплатну правову допомогу" і стосуються дітей, подають їх законні представники або особи, які суд визнав недієздатними, або ті, чия дієздатність обмежено судом. Звернення також можуть подавати опікуни чи піклувальники цих осіб. Якщо особа відноситься до однієї з категорій, що передбачені першою частиною статті 14 Закону, Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги робить відповідне рішення і повідомляє про це письмово саму особу чи її законного представника, а також суд, орган державної влади або орган місцевого самоврядування, в яких буде здійснюватися представництво інтересів цієї особи [4].

Якщо особа не відповідає умовам для отримання безкоштовної вторинної правової допомоги, Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги приймає рішення про відмову і надсилає копію цього рішення особі, яка звернулася за допомогою. Одночасно з цим надається пояснення щодо процедури оскарження цього рішення [4].

У 2019 році була запропонована зміна до Закону про безкоштовну правову допомогу. У цьому законопроекті (№2056 від 04.09.2019) пропонувалося додати

новий пункт. 14 до частини 1 статті 14. Згідно з цією зміною, особам, які незаконно позбавлені свободи через політичні причини через дії незаконних збройних груп, окупаційних адміністрацій або влади Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях України або на території держави-агресора, надавалося право на безкоштовну вторинну правову допомогу [8].

Законопроект пропонував визнати іноземних адвокатів суб'єктами, які можуть допомагати у безкоштовній вторинній правовій допомозі. Ці адвокати не обов'язково мають бути включені в реєстри адвокатів України. Також запропонували, щоб уряд визначав порядок та умови надання цієї допомоги, а також розмір і порядок оплати роботи таких іноземних адвокатів [8].

Ці зміни не отримали підтримки. Дослідники вказували, що ці висловлення ускладнюють визначення того, хто саме може вважатися "особами, які позбавлені свободи з політичних мотивів через дії незаконних збройних груп, окупаційної адміністрації або влади Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях України та на території «держави-агресора». Це формулювання може тлумачитися різними способами. Зокрема, неясно, яка організація або особа та за якими критеріями вирішуватиме, чи відносити конкретну особу до цієї категорії [7].

Отже, в Україні є система правової допомоги, яка дозволяє багатьом людям отримати її безкоштовно. Це робить юридичну допомогу більш доступною та забезпечує ефективний захист прав людини. Це дуже позитивно. Проте, право на безкоштовну вторинну правову допомогу має обмеження, і його отримують лише певні категорії людей, які визначені законом. Це залежить від того, чи вони мають низький дохід та чи належать до категорій, які вже мають право на безкоштовну правову допомогу. Також важливо, щоб люди могли отримати доступ до адвоката вже на початковому етапі. Проте існують випадки, коли органи, які затримують людину, не повідомляють центри безкоштовної вторинної правової допомоги, і використовують різні способи, щоб уникнути залучення адвоката. Щоб це поліпшити, потрібні узгоджені зусилля всіх учасників системи кримінальної юстиції в Україні. Також є випадки, коли громадяни отримують мінімальну зарплату, але не можуть скористатися безкоштовною правовою допомогою. Також

є люди, які працюють нелегально за кордоном і не можуть претендувати на цю допомогу через офіційно невизнані доходи.

Також потрібно внести зміни до Закону України про безкоштовну правову допомогу [4]. Ці зміни включають категорії громадян, які отримали громадянство та звернулися за отриманням паспорту України. Також до цих змін включають осіб із статусом чорнобильців, які не входять під дію іншого закону про ветеранів і соціальний захист [8].

Так, в контексті постійних змін у суспільстві і виникнення нових потреб, можливе переглядання та розширення категорій осіб, які мають право на безоплатну правову допомогу. Важливо регулярно оновлювати переліки вразливих груп або осіб, що потребують такої допомоги, аби відповідати актуальним реаліям і вирішувати їхні правові проблеми.

Висновок є досить повним та відображає основні принципи і можливості безоплатної правової допомоги в Україні. Правильно відзначили, що це не лише конституційне право громадян, іноземців, осіб без громадянства, а й важливий механізм, що забезпечується через регіональні центри та Координаційний центр. Його постійний розвиток та популяризація дійсно можуть поліпшити доступність правової допомоги для всіх, хто потребує її захисту та підтримки.

Для легкого зрозуміння ідеї щодо того, як громадяни отримують безоплатну правову допомогу, важливі основні принципи цього процесу. Це основні пристосування і погляди, які визначають, як максимально ефективно здійснюється ця сфера, які завдання вирішуються, і як функції суб'єктів, які надають безоплатну правову допомогу, виконуються. Ці принципи роблять так, щоб люди могли реалізувати свої права і свободи. Ю.А. Ведерніков визнає під принципами права розпорядчі погляди, які розкривають основу та напрямок правового управління громадянськими відносинами [17].

Безкоштовна правова допомога – це важливий аспект сучасного правового обслуговування та можливості отримання правосуддя. Ця сфера ґрунтується на кількох принципах. Перш за все, принцип доступності: кожна людина має право на безкоштовну правову допомогу, незалежно від соціального статусу чи фінансового

положення. Другий принцип – рівність перед законом: безкоштовна правова допомога повинна надаватися на рівних умовах для всіх, без будь-якої дискримінації. Третій – принцип незалежності та професіоналізму: фахівці, що надають допомогу, повинні бути незалежними та високо кваліфікованими. Також важливі принципи конфіденційності, комплексного підходу та ефективності [18].

О.Ф. Скакун говорить про правила закону у простий спосіб. Він розглядає справедливі вимоги, які виникають у суспільстві. Ці вимоги мають об'єднувати інтереси людей і груп, щоб усі жили гармонійно. Іншими словами, він описує систему правил, за якими розвивається право, і вказує, куди воно рухається [19].

Принцип системності контингенту вважається фундаментальним принципом демократичного суспільства, який передбачає системність у наданні безоплатної правової допомоги означає, що цей сервіс має бути доступним для всіх категорій громадян усіх соціальних шарів, включаючи людей з інвалідністю, мігрантів, людей похилого віку та інші вразливі групи. [19]. Принцип ефективного використання ресурсів у сфері надання безоплатної правової допомоги трактується так, що важливо оптимізувати витрати та ресурси, спрямовані на надання безоплатної правової допомоги, для забезпечення якісних послуг у максимально можливому обсязі. [21].

Принцип публічності та обліковості полягає в наданні послуги безоплатної правової допомоги має бути прозорим і обліковим, а отже, відображення результатів роботи, надання звітності перед громадськістю. [21].

Принцип постійного вдосконалення означає, система надання безоплатної правової допомоги має бути піддана постійному аналізу та вдосконаленню відповідно до змін у суспільстві та потреб громадян. [21].

Згідно зі статтею 26 "Про безоплатну правову допомогу" сказано, що адвокат, який допомагає безкоштовно, повинен робити це якісно і в необхідному обсязі. Згідно зі статтею 28 цього закону, Міністерство юстиції встановлює стандарти якості надання правової допомоги. Ці стандарти базуються на принципах верховенства права, законності, незалежності адвокатської діяльності, конфіденційності, уникненні конфлікту інтересів, важливості інтересів клієнта,

запобіганні корупції, компетентності та добросовісності виконання адвокатом своїх обов'язків. Ці стандарти передбачають створення відповідних умов при співпраці особи з адвокатом, включаючи проведення конфіденційної зустрічі з клієнтом і вживання заходів у разі жорстокого поводження з ним. Вони також передбачають право клієнта оскаржувати процесуальні рішення судді і збір відповідної інформації стосовно справи.

В офіційному документі від Міністерства юстиції України говориться, що визначені стандарти є сукупністю основних рис системи захисту, яку держава гарантує. Ця система передбачена міжнародними правовими угодами та внутрішнім законодавством України. Ці стандарти враховують згодну правову позицію між суб'єктом, який звертається за безоплатною вторинною правовою допомогою, і адвокатом. Вони забезпечують адвокатам незалежність у виборі правової стратегії для ефективного захисту прав та інтересів. Якість надання безкоштовної вторинної правової допомоги відслідковується Координаційним центром та регіональними центрами (п.4) [22].

Оскільки зміни в законодавстві та введення нових правил судового процесу вносять нові умови, і оскільки безоплатна правова допомога є частиною судових процедур, які повинні забезпечувати ефективний, справедливий, неупереджений та своєчасний захист прав і свобод особи в суді, стандарти якості цієї допомоги повинні враховувати зміни в цивільному та адміністративному судочинстві [21].

Для керівників відділів моніторингу якості були введені менеджери з якості. Вони повідомляють не тільки директору свого відділу, але й Координаційному центру з надання правової допомоги. Стандарти безоплатної правової допомоги визначають умови для надання якісних послуг населенню та оцінки їхньої якості. Ці стандарти служать орієнтирами, які завжди складно досягти повністю, оскільки процес забезпечення якості вимагає постійних зусиль і вдосконалення. Оцінювання якості роботи адвокатів у сфері безоплатної правової допомоги проводять комісії, створені радами адвокатів регіонів за поданням відповідних центрів. Ця діяльність повинна базуватися на коректній методології, що включає стандарти і критерії якості адвокатської роботи, а також стандарти збирання й аналізу даних, і це має

бути частиною плану держави щодо надання громадянам правової допомоги [21].

Принцип гарантованого державного фінансування означає, що оплата за роботу осіб, які надають безоплатну правову допомогу, буде відповідати обсягу та якості їхньої праці. Ця оплата буде здійснюватися з державного бюджету таким чином, щоб не ушкоджувати їхню гідність [22]. Так, абсолютно правильно відзначено, що право на правову допомогу є важливим аспектом демократичної держави. Гарантування доступу до справедливого суду та забезпечення реальної можливості отримання правової допомоги є не лише маркерами правової системи, але й ключовими елементами гуманітарних та прав людини [22].

Також слід зауважити, що концепція "дозволено все, що прямо не заборонено законом" для громадян і "дозволено лише те, що прямо визначено законом" для державних органів і посадових осіб підтримує цей принцип верховенства права. Це означає, що громадяни мають право на свободу в усіх сферах життя, якщо це не суперечить чинному законодавству, а державні органи можуть здійснювати свої повноваження лише в межах, визначених законом. Застосування цих принципів дозволяє забезпечити більш ефективну та високоякісну систему безоплатної правової допомоги, що сприяє зміцненню правової культури та забезпеченню доступу до справедливості для всіх шарів суспільства. У певних країнах ці принципи можуть мати свої особливості в залежності від законодавства та розвитку правової системи.

Ці принципи є краєвидом сучасної правової системи, спрямованої на створення справедливого та рівного доступу до правосуддя для всіх громадян. Їх реалізація допомагає зміцнити довіру до правосуддя та забезпечити ефективний захист прав людей у суспільстві.

У Конституції України міститься окремий розділ, присвячений правам і свободам людини і громадянина. Цей розділ гарантує важливі принципи, що стосуються прав і свобод кожного і керуються принципом невід'ємності, непорушності та невичерпності прав людини.

Стаття 21 Конституції України закріплює, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невід'ємними та непорушними, що

означає, що вони не можуть бути позбавлені або обмежені без встановлення чітких процедур, визнаних законом, відповідно до умов, передбачених самою Конституцією.

Стаття 22 Конституції України підкреслює, що права і свободи, викладені в цій Конституції, не вичерпні. Це означає, що окрім прав, які зазначені прямо в Конституції, існують інші права, які не обмежені або відокремлені відмітним чином, і їх можна визнати і гарантувати, не зважаючи на відсутність конкретного зазначення в тексті Основного Закону.

Важливою є також третя частина статті 22 Конституції, яка забороняє звуження змісту і обсягу існуючих прав і свобод шляхом прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів. Це забезпечує стабільність і непорушність правових гарантій, вже наявних у суспільстві.

Так, визначені принципи і характеристики прав людини є основоположними в рамках міжнародного права і правових систем багатьох країн. Універсальність прав означає, що права людини належать всім, без будь-яких обмежень або дискримінації, незалежно від їхньої раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, належності до держави або будь-якої іншої обставини. Вродженість прав означає, що права людини належать кожній особі з самого народження. Вони не можуть бути позбавлені, вони не залежать від якої-небудь іншої юридичної або договірної угоди. Невід'ємність прав вказує на те, що права людини не можна забрати чи позбавити ніякими засобами. Навіть у випадку здійснення якоїсь злочинної дії, індивід все одно має певні основні права, які залишаються невід'ємними. Так, в соціально-правовій практиці права і свободи людини можуть обмежуватися в певних обставинах з метою захисту інших соціальних цінностей або для забезпечення безпеки суспільства загалом. Наприклад, обмеження свободи слова для запобігання пропаганді расизму, обмеження таємниці приватного життя для проведення правоохоронними органами слідства або забезпечення громадської безпеки.

Важливо відмітити, що будь-яке обмеження прав і свобод повинно бути законним і має бути обґрунтованим конкретною метою, яка зазначена в законі. В демократичній державі такі обмеження мають чіткі рамки та визначення в Конституції або законах.

Наприклад, у воєнний або надзвичайний стан можуть встановлюватися обмеження прав і свобод, проте ці обмеження не можуть зачіпати певні основні права, які перераховані відповідно до статей Конституції України, зазначених у статті 64. Тобто, під час введення таких режимів певні права залишаються незмінними і не підлягають обмеженню.

Це сприяє збалансованому підходу між необхідністю захисту інших соціальних цінностей та забезпеченням важливих прав і свобод людини в умовах обмежень, які можуть бути введені в критичні чи надзвичайні ситуації.

В Україні обмеження прав і свобод людини і громадянина допускається в певних ситуаціях, які прямо передбачені Конституцією. Ці обмеження мають чітко визначені мети та цілі, серед яких: збереження життя людей і майна. Запобігання злочинам або їх припинення. Забезпечення національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку та економічного добробуту. Охорона здоров'я та моральності населення, захист репутації, прав і свобод інших осіб. Запобігання розголошенню конфіденційної інформації. Проте, існують незаперечні права, які не можуть бути обмежені навіть в умовах обставин, вказаних у Конституції: право на рівність перед законом та рівність у володінні конституційними правами і свободами. Право громадянина України на громадянство та не позбавлення громадянства. Право не бути вигнаним за межі України або виданим іншій державі. Право на життя та захист життя і здоров'я від протиправних посягань. Право на повагу до гідності, не піддаватися катуванням або жорстокому, нелюдському поводженню, а також право відмовитися від медичних, наукових чи інших досліджень без власної згоди.

Ці основні права є важливими та захищеними Конституцією України, і ніщо не може бути використано як виправдання для їх порушення або обмеження. Також гарантується право на захист у суді, яке передбачене статтею 55 Конституції

України. Згідно з цією статтею, суд захищає права та свободи людини і громадянина. Кожній особі надається право оскаржити в суді рішення, дії чи бездіяльність органів влади, місцевого самоврядування, посадових чи службових осіб, якщо вони порушують або обмежують її права і свободи, які закон визначає. Це право може бути реалізоване шляхом звернення до суду для перегляду таких рішень чи дій з метою захисту особистих і конституційних прав. Це важливе право дозволяє громадянам захищати свої законні інтереси та вирішувати конфлікти з органами влади на законній основі. Так, згідно з Конституцією України, кожна людина може звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Крім того, усім гарантується право подати конституційну скаргу до Конституційного Суду України за певними умовами, які визначені самою Конституцією та відповідним законодавством. Ці механізми спрямовані на захист прав і свобод громадян, які можуть звертатися до спеціальних установ та органів для захисту своїх конституційних прав. Так, згідно з Конституцією України, кожна людина може, після того, як вона використала всі доступні національні юридичні засоби захисту, звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових органів або до органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Це дає можливість особам звертатися до міжнародних механізмів захисту прав, якщо національні засоби захисту вичерпані або не ефективні для захисту їхніх прав і свобод.

Так, згідно з Конституцією України, кожна особа має право використовувати будь-які законні засоби для захисту своїх прав і свобод від порушень або протиправних посягань. Особа може користуватися різноманітними юридичними засобами та правовими процедурами, доступними в рамках законодавства, для захисту своїх законних інтересів та здобуття справедливості.

Таким чином, принципи відображають особливості та тенденції вітчизняного допомоги, притаманної для цієї сфери принципів. [21]

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА. ТА АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Правові аспекти діяльності та аналіз організаційно-функціональної структури Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Вінницькій області.

Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Вінницькій області базується на законодавстві, яке регулює його створення, функції, повноваження та зобов'язання. Нормативно-правова база визначає механізми надання правової допомоги, визначає права та обов'язки клієнтів та співробітників центру, а також встановлює процедури роботи цього центру.

Відповідно до частини першої статті 59 Конституції України, кожен громадянин має можливість отримати юридичну допомогу. У певних ситуаціях цю допомогу надають безкоштовно [24].

- Директор або керівник центру: Особа, відповідальна за загальне керівництво центром, встановлення стратегічних напрямків розвитку, а також організаційну політику центру.
- Адміністративний персонал: Включає у себе управлінські та адміністративні кадри, які забезпечують функціонування офісу, ведення документації, фінансове планування, закупівлю та інші адміністративні обов'язки. [26].
- Відділ правової консультації: Займається наданням консультаційних послуг клієнтам, вирішенням юридичних питань та наданням інформаційної підтримки.
- Відділ судового захисту: Формує правові позиції клієнтів, підготовляє судові документи та забезпечує представництво в судах.

- Соціально-правовий відділ: Надає допомогу з рішення соціальних проблем, виконує роботу з допомоги у вирішенні житлових, медичних та інших питань, що впливають на права та інтереси клієнтів.
- Інші спеціалізовані відділи: Можуть існувати відділи з питань сімейного права, працевлаштування, імміграційного права чи захисту прав дітей та інші, в залежності від потреб місцевого населення та специфіки регіону.[25].
- Юристи, адвокати: Надають юридичну консультацію та представництво в судових справах.
- Соціальні працівники: Допомагають вирішувати соціальні проблеми клієнтів та надають підтримку у складних життєвих ситуаціях.
- Експерти з певних галузей права: Можуть бути фахівці, які спеціалізуються в окремих областях права, наприклад, кримінальне, цивільне, адміністративне, сімейне тощо.
- Внутрішній аудит: Перевірка внутрішньої діяльності центру для забезпечення дотримання нормативно-правових вимог та визначених процедур.
- Звітність: Звіти про діяльність, результати та витрати, що подаються до відповідних органів контролю. [25]

Ця структура дозволяє ефективно організувати та надавати безоплатну вторинну правову допомогу, враховуючи різноманітні потреби клієнтів та забезпечуючи широкий спектр юридичних та соціальних послуг.

Кадровий склад Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги зазвичай складається з різних категорій спеціалістів, які працюють для надання комплексної підтримки та консультацій з правових питань. Ось більш детальна інформація щодо можливих підрозділів та професій:

- Основна функція полягає у наданні правових консультацій, підготовці документів, представництві в судах та інших правових установах.
- Вони мають великий досвід у різних галузях права та можуть консультувати з питань цивільного, кримінального, сімейного, трудового та інших видів права.

- Їхні обов'язки включають вирішення соціальних проблем клієнтів та надання підтримки в складних життєвих ситуаціях.
- Спеціалізуються на допомозі з питань житлового, медичного та соціального забезпечення.
- Це фахівці, які спеціалізуються в певних областях права, наприклад, у цивільному, кримінальному, сімейному, адміністративному, податковому чи інших сферах правової діяльності.
- Забезпечують глибинні знання та консультації з певних питань у рамках їхньої спеціалізації.
- Включає у себе управлінських та адміністративних працівників, які забезпечують нормальне функціонування офісу, ведення документації, фінансове планування, закупівлю тощо.

Цей різноманітний персонал утворює команду спеціалістів, яка спрямована на забезпечення високої якості та широкого спектру послуг для громадян, що звертаються за правовою допомогою. Їхні колективні зусилля дозволяють ефективно вирішувати правові проблеми та надавати підтримку клієнтам у різних сферах життя.

Процедури та методи роботи Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги включають в себе ряд дій та підходів, спрямованих на надання якісної та ефективної допомоги клієнтам [26]. Ось більше інформації про ці процеси:

- Центр зазвичай має процедуру прийому клієнтів, включаючи запис на консультацію чи визначення черги на отримання послуг.
- Фахівці центру проводять особисті або віддалені (телефонні, онлайн) консультації для оцінки правової проблеми клієнта.
- Оцінка включає визначення проблеми, аналіз можливих варіантів вирішення, встановлення стратегії дій.
- Фахівці центру допомагають у підготовці необхідних документів для вирішення правових питань.

- Забезпечують представництво в судах або перед іншими органами відповідно до потреб клієнтів.
- Деякі центри можуть надавати послуги з медіації для вирішення спорів та конфліктів мирним шляхом, спроби досягнути угоди між сторонами без судового розгляду.
- Після вирішення основної проблеми центр може надавати підтримку щодо подальших кроків, необхідних після виникнення правової ситуації.
- Проведення оцінки ефективності та результативності надання послуг з метою вдосконалення роботи центру та задоволення потреб клієнтів.
- Центри можуть збирати та аналізувати дані щодо типів проблем, інформацію про клієнтів, щоб удосконалювати свою роботу та адаптувати послуги до потреб спільноти [26].

Ці процедури та методи дозволяють центрам надавати компетентну та цілеспрямовану допомогу, яка відповідає потребам та очікуванням громадян у сфері правосуддя.

Адміністративний персонал Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Вінницькій області виконує ряд важливих завдань, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування та організаційного розвитку центру. Основні категорії адміністративного персоналу включають:

- Директор або керівник центру: Відповідає за загальне керівництво та стратегічне управління роботою центру.
- Керівництво відділів:
- Фінансовий директор: Особа, що відповідає за фінансове планування, бюджетування та фінансовий облік.
- HR-менеджер: Займається питаннями кадрового забезпечення, набору персоналу, навчання та розвитку співробітників
- Секретар: Відповідає за організаційні питання, прийом клієнтів, ведення документації та графіків роботи.

- Адміністративний асистент: Надає підтримку в різних аспектах роботи центру, включаючи ведення внутрішньої документації, організацію зустрічей тощо.
- Адміністратор мережі / Системний адміністратор: Забезпечують функціонування комп'ютерної інфраструктури, мережі та систем збереження даних.
- Фінансовий менеджер / Бухгалтер: Відповідає за ведення фінансової звітності, контроль за бюджетом та фінансовими операціями.
- Менеджер проектів: Координує виконання різних проектів, веде проектну документацію та забезпечує взаємодію між відділами центру.
- Менеджер з логістики: Відповідає за організацію роботи, поставок матеріалів та послуг для центру [27].

Цей адміністративний персонал є ключовим для забезпечення ефективності та нормального функціонування Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Їхні функції та обов'язки допомагають в управлінні, організації роботи та забезпеченні потрібного рівня обслуговування для клієнтів центру.

Тобто, скористатися правом на правову допомогу може необмежено коло осіб, проте отримати таку допомогу безкоштовно можуть лише особи, яких чітко визначено у діючому законодавстві.

Право на безкоштовну юридичну допомогу визначається спеціальними умовами її надання, які можуть бути фінансовані з Державного бюджету, місцевих бюджетів і інших джерел. Проте при цьому не можна застосовувати привілеї чи обмеження на підставі раси, кольору шкіри, політичних переконань, релігії, статі, етнічного чи соціального походження, місця проживання, мови чи інших ознак (згідно із Законом України "Про безоплатну правову допомогу") [25].

Щодо принципів діяльності, вони грають важливу роль у здійсненні прав громадян на безкоштовну юридичну допомогу. З теоретично-правового погляду, принципи права - це основні початки, які є об'єктивно властивими йому, обов'язкові вимоги, спрямовані на гармонізацію інтересів учасників суспільства.

Отже, коли говорять про принципи діяльності тих, хто надає безкоштовну юридичну допомогу, то вчені мають на увазі основні принципи. Ці принципи визначають напрямок, у якому реалізується їхня компетенція та виконуються завдання і функції. Ці принципи також визначають їхні повноваження з метою забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина [21].

Основні принципи урядової політики у справі безкоштовної юридичної допомоги впливають з Закону України "Про безоплатну правову допомогу". Ці принципи, які там визначені в статті 5, включають:

1. Верховенство права: у випадках, коли потрібно оскаржити рішення державних органів у суді або вимагати компенсацію за завдані незаконні дії.
2. Законність: допомога має бути надана лише законними методами, з метою дотримання прав, свобод і інтересів людини, які визначені законодавством України та міжнародними угодами.
3. Доступність безкоштовної правової допомоги: кожному, хто має право на безкоштовну юридичну допомогу, надається можливість використовувати її для реалізації своїх прав і свобод.
4. Забезпечення якості безкоштовної правової допомоги: надані юридичні послуги повинні відповідати вимогам та задовольняти потреби людей, які скористалися правом на безкоштовну юридичну допомогу.
5. Гарантоване державне фінансування: фінансова винагорода тим, хто надає безкоштовну правову допомогу, буде відповідати обсягу та якості його роботи і оплачуватися у спосіб, який не ушкоджує його гідність із коштів державного бюджету.

Звичайно свій вплив на процес безоплатної правової допомоги мають такі універсальні правові принципи, які визначені Конституцією України, як демократизм, гуманізм, пріоритет загальноновизнаних норм і правил міжнародного права, принцип рівності перед законом, пріоритет людської особистості, її прав і свобод, принцип взаємодії, адекватності суспільних зусиль та ще багато інших.

2.2 Аналіз результатів функціонування Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Вінницькій області

Оцінка роботи Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги може включати кілька важливих частин, які важливо враховувати для цілеспрямованого аналізу його діяльності:

- Оцінка задоволеність клієнтів послугами центру через опитування, відгуки або зворотний зв'язок.
- Аналіз частоти та якості надання правової допомоги та задоволеність результатами.
- Розгляд кількості звернень клієнтів, типи правових питань, які найчастіше виникають.
- Порівняння обсягу роботи центру за різні періоди (роки, квартали) для виявлення тенденцій та змін.
- Оцінка ефективності роботи центру шляхом аналізу закритих справ, результатів судових процесів та рішень.
- Розгляд часу від виникнення проблеми до її вирішення центром.
- Аналіз процедури надання послуг та їх відповідність законодавству, оцінюйте рівень професіоналізму фахівців центру.
- Розгляд можливості для поліпшення та розвитку надання правової допомоги.
- Аналізуйте фінансові показники: витрати центру, розподіл бюджету, ефективність використання коштів.
- Порівняйте фінансові результати із поставленими цілями та витратами на аналогічні програми в інших центрах.
- Оцініть ефективність організаційної структури та управління центром.
- Визначте можливість оптимізації процесів та структурних змін для підвищення продуктивності [28].

Та що ж ми маємо на сьогоднішній день? Аналіз результатів функціонування Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги допоможе виявити його сильні та слабкі сторони, підвищити якість послуг та сприяти подальшому розвитку центру. [30].

У червні 2011 року прийняттям закону "Про безоплатну правову допомогу" Україна взяла на себе обов'язок захищати права та поетапно впроваджувати нову систему юридичної допомоги. Закон передбачав надання першої правової допомоги з липня 2013 року. З січня 2013 року безоплатна вторинна правова допомога (тобто захист у кримінальних справах) стала доступною для всіх затриманих осіб під юрисдикцією України.

Створення системи безоплатної правової допомоги в Україні є позитивною відповіддю уряду на реальні потреби та критику. Це також свідчить про новий та цілковито обґрунтований підхід до задоволення потреб уразливих груп в Україні [30].

У минулому розділі визначено, що в законах правова допомога - це надання юридичних послуг, спрямованих на захист та відновлення прав і свобод людей. Також вчені-юристи пропонують розуміти правову допомогу як надання юридичних послуг, спрямованих не лише на захист прав і свобод людини і громадянина, але і виконання юридичних обов'язків, що визначені Конституцією України та іншими законами. Якись особливості надання правової допомоги включають такі пункти:

- Правова допомога - це особливий вид юридичної діяльності.
- Вона виявляється у наданні юридичних послуг.
- Може бути як платною, так і безкоштовною.
- Немає гарантії позитивного результату.
- Передбачає збереження професійної таємниці.
- Наслідки правової допомоги мають юридичне значення [31].

Щоб створити систему безоплатної і якісної правової допомоги, яка відповідає потребам суспільства, Президент України у червні 2006 року затвердив Концепцію формування такої системи. Ця Концепція встановлює основні

принципи функціонування системи безоплатної правової допомоги в Україні, включаючи фінансування за рахунок державного бюджету. У ній також описані шляхи створення ефективної системи, організація управління та фінансування, а також етапи формування цієї системи. Міністерство юстиції та його територіальні органи визначені відповідальними за функціонування цієї системи. Для реалізації цієї Концепції був розроблений та ухвалений Закон України "Про безоплатну правову допомогу" [32].

Право на безкоштовну юридичну допомогу та його зміст, як це виконується, і умови, за яких це право може бути використане, регулюються законом. Це зобов'язання виникло на виконання резолюції 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи "Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною". В рамках цієї резолюції Україна зобов'язалася поліпшити доступ до правосуддя шляхом введення системи безкоштовної юридичної допомоги відповідно до стандартів Ради Європи та практики Європейського Суду з прав людини [33].

Розширення системи безоплатної правової допомоги почалося з видачі Указу Президента України про створення Координаційного центру з надання правової допомоги. Цей центр замінив існуючий Центр правової реформи та законопроектної роботи при Міністерстві юстиції. Згідно з новим положенням, Координаційний центр має на меті створення ефективної системи безоплатної правової допомоги в Україні та забезпечення доступності та якості цієї системи [34].

Створення такого органу визначило початок співпраці між державою і суспільством, сприяючи розбудові довіри до органів влади. Розвиток системи та інтерес громадян спонукали до подальшого вдосконалення системи в Україні. Громадяни зрозуміли, що їх проблеми можуть мати розв'язок, і тепер для отримання кваліфікованої юридичної допомоги не потрібно витратити великі кошти, оскільки є зацікавлені люди, готові надати допомогу [35].

У січні 2013 року у всіх областях України створюються регіональні центри, які забезпечують професійну правову допомогу під час адміністративних та кримінальних затримань та у кримінальних справах [36].

По-перше, щоб надавати безкоштовну правову допомогу, адвокатам потрібно мати спеціальне свідоцтво і дотримуватися всіх правил та етичних норм, що визначені в законах про адвокатуру. Це обов'язково для того, щоб вони могли взяти участь у захисті в кримінальних справах, як це передбачено статтею 45 КПК України. Крім того, існує система відбору адвокатів, які готові надавати безкоштовну вторинну правову допомогу [35].

Центри безоплатної вторинної правової допомоги в першу чергу призначають адвоката, який допомагає людям безкоштовно на постійній основі. Тільки якщо це неможливо, то призначають адвоката, який допомагає тимчасово.

Правило Кримінального процесуального кодексу України, що обов'язково передбачає участь захисника у кримінальному процесі, здійснюється через Закон України "Про безоплатну правову допомогу". Завдяки цьому громадяни отримали легкий доступ до безоплатної правової допомоги, яка оперативно дозволяє їм використовувати правосуддя. Розбудова системи безоплатної правової допомоги тісно пов'язана з адвокатським інститутом, оскільки адвокати є основними учасниками у наданні безоплатної вторинної правової допомоги [37].

Щоб забезпечити кращий доступ громадян до безоплатної правової допомоги (як первинної, так і вторинної), у 2015 році були створені місцеві центри для безоплатної вторинної правової допомоги. Ці центри працюють по всій Україні, в кожній області, і базують свою роботу на п'яти основних принципах, які ми вже обговорювали раніше.

Щодо конкретної системи, надання безоплатної первинної правової допомоги визначається розділом II Закону "Про безоплатну правову допомогу" як вид державної гарантії. Це означає інформування особи про її права та свободи, процедуру їх реалізації, відновлення у випадку порушення та процедуру оскарження рішень державних та місцевих органів, посадових осіб (згідно зі статтею 7 Закону). Закон виділяє два види безоплатної правової допомоги для громадян: первинну та вторинну.

Згідно з процедурою, визначеною у статті 18 Закону, звернення про надання одного з видів правових послуг можуть подавати особи, які досягли повноліття, до

Центру з надання безоплатної первинної правової допомоги або до територіального органу юстиції за місцем фактичного проживання таких осіб, незалежно від реєстрації місця проживання чи перебування [28].

Так само, вирішено методично організувати надання безоплатної вторинної правової допомоги місцевими центрами. У цих методичних рекомендаціях визначено, як має працювати система безоплатної вторинної правової допомоги та як забезпечити доступ до неї для тих, хто має на це право [18].

Безоплатна вторинна правова допомога - це вид державної гарантії, яка робить можливим рівний доступ людей до судової допомоги. Працівники безоплатної правової допомоги в повсякденній роботі мають справу із двома типами такої допомоги. Але часто теорія виявляється відмінною від практики, і деякі аспекти роботи потребують вдосконалення [28].

Працівники Відділу Бюро забезпечують безкоштовну первинну та вторинну правову допомогу відповідно до правил, визначених Порядком, який затверджено наказом Координаційного центру з надання правової допомоги від 28 січня 2019 року №2 [36]. Після того, як клієнт погоджується на оброблення своїх особистих даних, інформація про нього заноситься в реєстраційну картку. Відмова від згоди не є причиною для відмови у допомозі. Якщо клієнт подає заяву про отримання безоплатної правової допомоги, не потрібно додатково отримувати згоду. Ці дані реєструються при першому візиті клієнта і можуть оновлюватися, якщо надходить нова інформація від клієнта або його представника [38].

Коли людина подає заяву про безоплатну вторинну правову допомогу (БВПД), працівник Відділу Бюро взаємодіє з нею. Він запитує, до якої з особливих груп, що визначені законом, відноситься клієнт, і робить відмітку. Також визначає, які документи потрібні для підтвердження цієї категорії і проводить інші необхідні дії. Якщо виявляється, що клієнт не має права на БВПД або потребує додаткової консультації, працівник може направити його до іншої установи або організації, з якою місцевий центр співпрацює. В такому випадку клієнту видається Талон для отримання безоплатної правової допомоги [28].

Коли людина хоче отримати безоплатну допомогу, вона подає заяву. У цій заяві вона розповідає, які проблеми її турбують і яку допомогу вона потребує. Якщо вона має які-небудь документи, то вони теж додаються. Після того, як отримано всі необхідні документи, які підтверджують, що ця людина потребує безоплатної допомоги, їх перевіряють, щоб переконатися, що все відповідає закону [25].

При поданні заяви на безоплатну правову допомогу потрібно пред'явити свій паспорт або інший документ, який підтверджує вашу особу. Також треба надати номер облікової картки платника податків, довідку про реєстрацію в центрі зайнятості та інші документи, що підтверджують ваші права або потребу у допомозі. Є деякі обставини, коли можна надати інші документи, які підтверджують ваші права на безоплатну допомогу.

Після того, як ви пред'явите всі необхідні документи, їх перевіряють, щоб впевнитися, що ви дійсно потребуєте допомоги та належите до відповідної категорії осіб, які можуть отримати безоплатну допомогу. Працівники готують проект наказу про надання допомоги або відмову, вказуючи причини відмови.

Важливо зауважити, що іноді громадяни приносять всі необхідні документи, але не надають достатньо інформації щодо суті свого питання. Така ситуація виникає, коли громадяни готові отримати допомогу, але не розкривають деталі своєї справи. У таких випадках потрібно розробити чіткий механізм відмови від звернень, які є безпідставними [28].

Крім цього, потрібно пам'ятати, що процес отримання безоплатної правової допомоги спрямований на те, щоб забезпечити всім громадянам рівний доступ до судової системи та правової допомоги, незалежно від їхнього фінансового стану чи інших обставин.

Звертати увагу потрібно на те, як вкажете інформацію в заяві та надаєте всі необхідні документи, оскільки це впливає на можливість отримання допомоги. Якщо у вас є будь-які сумніви чи питання, не соромтеся запитувати працівників центру про додаткову консультацію.

Мета цієї програми - зробити правову допомогу доступною для всіх, тож не потрібно соромитись висловлювати свої потреби та висловлювати питання.

Ще однією проблемою, з якою стикаються люди, що працюють у безоплатній правовій допомозі, є ситуації, коли до них звертаються люди із знаками психічних розладів. Такі особи не завжди готові до спокійного спілкування і не завжди розуміють, що їм намагаються пояснити працівники. У таких випадках можна порадити людині заспокоїтися та дати їй трошки часу, але іноді бувають випадки, коли вони вкрай уперті і неприйнятні до переконань. Одним із способів вирішення цього питання є можливість залучення до роботи із такими людьми психологів, які розуміють, як діяти в таких ситуаціях і можуть навчати інших працівників через проведення спеціальних тренінгів та навчань [28].

Про прийняте рішення клієнт/представник клієнта інформується шляхом повідомлення [46]. Працівник Відділу Бюро переказує заяву клієнта про отримання безоплатної вторинної правової допомоги та відповідний наказ до відділу, який відповідає за організацію надання такої допомоги та співпрацює з адвокатами місцевого центру. Протягом п'яти робочих днів з моменту отримання відповідного наказу про надання безоплатної вторинної правової допомоги, працівник Відділу визначає адвоката або уповноваженого працівника місцевого центру, який надаватиме безоплатну вторинну правову допомогу, видаючи відповідний наказ чи доручення [28].

Отже, рекомендації встановлюють чіткий порядок, яким можуть скористатися люди для отримання безоплатної вторинної правової допомоги. За цим методом особа подає документи, які підтверджують її належність до вразливих категорій, і центр перевіряє, чи може вона отримати таку допомогу [28].

Запровадження системи безоплатної правової допомоги важливе для будівництва правової держави. Надання професійної допомоги групам населення, які опинилися у складних ситуаціях, сприяє переходу від колишньої системи правосуддя, яка більше карала, до системи, яка більше виправдовує. Це також допомагає висвітлити актуальні проблеми громадян та навчає як шукати захист своїх прав. Хоча система ще потребує вдосконалення, вже зараз можна стверджувати, що Україна рухається у правильному напрямку.

Щодо надання безоплатної правової допомоги, важливо розглянути такі аспекти. Згідно із Законом України, ключовими принципами її надання є доступність і якість. Вторинна правова допомога обслуговує лише певні категорії осіб, які вже мають закріплене право на неї [39].

Основна увага зосереджена на тому, як саме працює безоплатна правова допомога, зокрема, як вона доступна та якість її надання. З аналізу звернень видно, що більшість тих, хто шукає безоплатну допомогу, є люди з невеликими доходами. На папері все виглядає чітко, але насправді багато людей, які хочуть скористатися безоплатною правовою допомогою, стикаються з проблемами [39].

Щодо отримання правової допомоги, виникають питання з доступом до неї. Особливо це стосується отримання та самостійної підготовки ряду документів, які потрібні центрам з надання безоплатної допомоги. У попередньому розділі ми згадували про це. До цього додається те, що перелік цих документів не міститься в самому Законі, оскільки він наведений у наказі Координаційного центру з надання правової допомоги від 26 червня 2015 року № 160, який не всі знають, оскільки в Законі немає посилання на нього.

Аналогічно, іншим наказом затверджені Методичні рекомендації щодо організації надання безоплатної вторинної правової допомоги місцевими центрами. Цей наказ є внутрішнім документом, який стосується саме працівників Центру та його територіальних органів. Деякі вчені вказують на наявність протиріч і розбіжностей в окремих моментах регулювання цього питання [39].

Звернувшись до питання доступності та якості безоплатної правової допомоги, виникає питання про те, наскільки ці принципи фактично втілюються в практиці. Особливу увагу слід звернути на те, що більшість осіб, які шукають безоплатну допомогу, належать до категорії малозабезпечених громадян. Навіть при наявності відповідного законодавчого базису, процес отримання такої допомоги може виявитися складним для багатьох осіб.

Окрім того, існують труднощі з доступом до необхідної інформації та підготовкою документів для подання заяви. Наприклад, перелік документів встановлений не в самому законі, а в наказі Координаційного центру з надання

правової допомоги, і не всі особи можуть бути ознайомлені з цим документом. Ситуацію ускладнює той факт, що зазначені вимоги можуть містити протиріччя та розбіжності в окремих аспектах.

Однією з проблем є відсутність прямого обов'язку працівників центрів правової допомоги перевіряти статус осіб чи збирати необхідні документи. Такий невизначений обов'язок може вплинути на доступність допомоги для найбільш вразливих верств населення, а також може створити ризик фальсифікації документів.

На позитивній ноті слід зазначити, що при особистому зверненні працівники центрів правової допомоги демонструють доступність та надають якісні пояснення та допомогу. Щодо форм безоплатної первинної правової допомоги, вони включають в себе правове інформування, консультування та складання правових документів.

Зокрема, важливим є також питання фінансування центрів з надання безоплатної правової допомоги. Ці кошти можуть бути виділені з різних бюджетів чи надходити через донорську допомогу. Фінансування здійснюється без повернення або відшкодування відсотків. Рівень бюджетного фінансування залежить від різних факторів, таких як ефективність економіки та податкові надходження [40].

Щодо інформаційного та правового забезпечення безоплатної правової допомоги, це означає всі правила та способи, які регулюють створення, обробку, аналіз, поширення, захист інформації, що використовується при наданні юридичних послуг безкоштовно. Без цих правил правова допомога не може працювати. Це означає, що інформаційна частина важлива як елемент самої юридичної послуги, а також як ознака цієї послуги. Оскільки різні суб'єкти можуть надавати безкоштовну допомогу, їхня інформаційна діяльність повинна відповідати їхнім функціям і статусу. В першому випадку інформаційна діяльність має широкий та різнофункціональний характер, а в другому - вона є винятковою і пов'язаною з представництвом інтересів в суді, захистом та складанням процесуальних документів [41].

На практиці, основними надавачами безкоштовної правової допомоги є виконавчі органи міських рад, їх юридичні відділи або окремі посадовці. Інші люди, які можуть надавати цю допомогу, включають фізичних та юридичних осіб приватного права. Закон визначає юридичні особи приватного права, але термін "фізична особа приватного права" у юридичній практиці не використовується. Ми також говоримо про те, що слід уважно стежити за тим, як якість безкоштовної правової допомоги визначається в цивільному та адміністративному судочинстві. Це важливо враховувати під час впровадження нових версій процесуальних кодексів та формування судової практики з метою покращення цього правового документа.

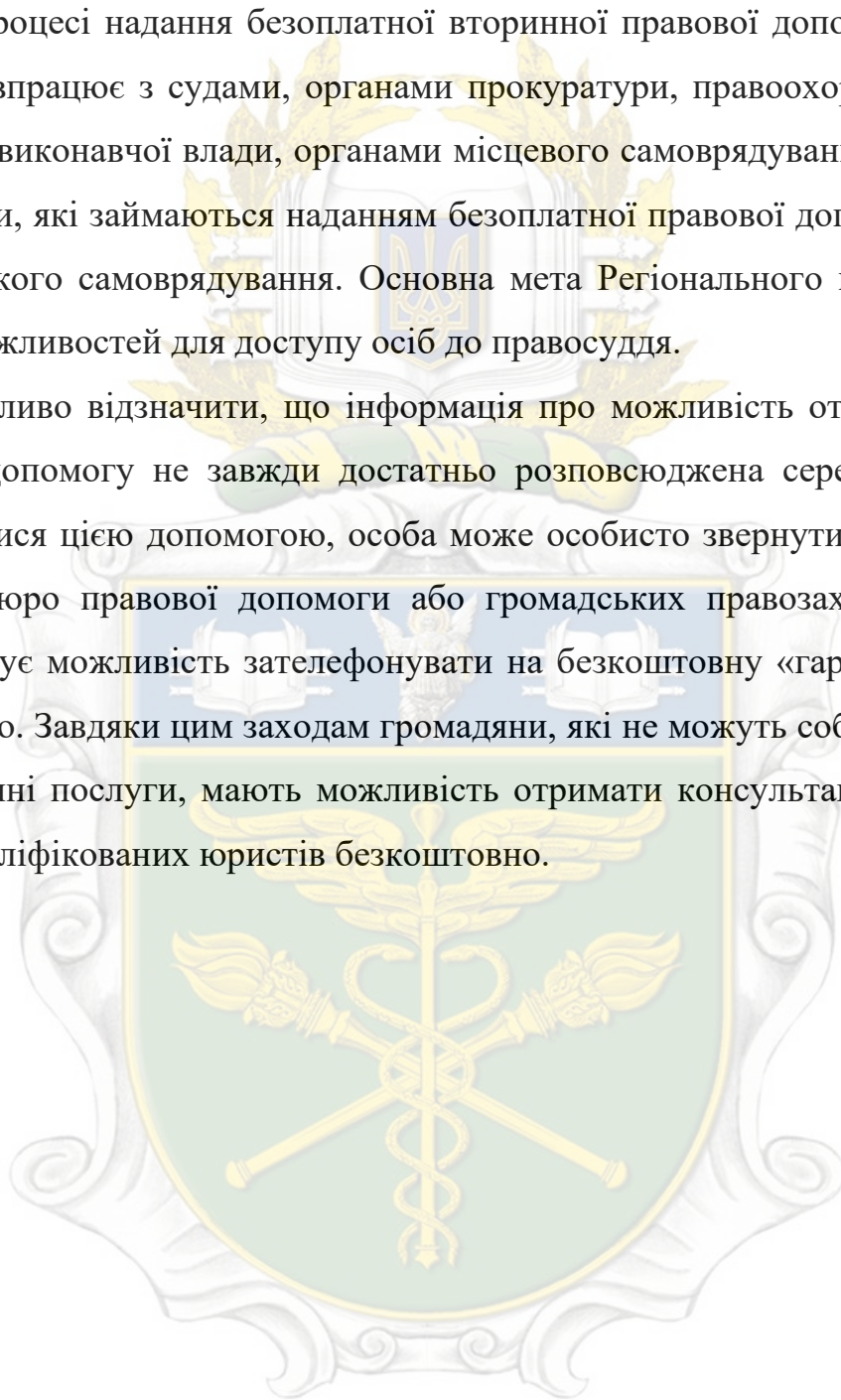
Центральний орган та регіональні центри, які займаються наданням правової допомоги, повинні слідкувати за впровадженням високих стандартів у цивільному та адміністративному судочинстві. Це робиться під час впровадження нових правил судового процесу. Також важливо формувати практику та накопичувати досвід правоохоронних органів. Цей підхід дозволяє швидко виявляти та виправляти проблеми у системі стандартів, змінюючи основні параметри та додаючи нові рівні. В цілому це сприяє поліпшенню цих правових інструментів, робить юридичну допомогу доступнішою та дешевшою, спрощує процес подання заяв, зокрема, зменшуючи кількість необхідних документів. Створення таких установ допомагає громадянам вірити в те, що держава працює на їх благо і намагається змінити свідомість не лише звичайних людей, а й державних службовців. Це також сприяє вирішенню найважливіших проблем, з якими громадяни стикаються щоденно. Головне – громадяни знають, куди звертатися для захисту своїх прав і можуть бути впевнені, що їх почують і допоможуть. Хоча систему надання безкоштовної правової допомоги ще треба удосконалювати, але зроблений крок дозволяє вважати, що Україна рухається у правильному напрямку розвитку [42].

У різних містах України є Регіональні центри, які працюють з безоплатною вторинною правовою допомогою. Ці центри охоплюють всю територію відповідної

області. Регіональний центр – це неприбуткова організація, яка має всі права юридичної особи. У неї є печатка із зображенням Державного Герба України, власні бланки, окремий баланс і рахунки в органах Казначейства.

У процесі надання безоплатної вторинної правової допомоги Регіональний центр співпрацює з судами, органами прокуратури, правоохоронними органами, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, а також іншими суб'єктами, які займаються наданням безоплатної правової допомоги та органами адвокатського самоврядування. Основна мета Регіонального центру - створення рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя.

Важливо відзначити, що інформація про можливість отримати безоплатну правову допомогу не завжди достатньо розповсюджена серед населення. Щоб скористатися цією допомогою, особа може особисто звернутися до найближчого центру, бюро правової допомоги або громадських правозахисних організацій. Також існує можливість зателефонувати на безкоштовну «гарячу лінію», яка діє цілодобово. Завдяки цим заходам громадяни, які не можуть собі дозволити оплату за юридичні послуги, мають можливість отримати консультації та допомогу від висококваліфікованих юристів безкоштовно.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

3.1 Сучасні орієнтири та методи вдосконалення системи надання населенню безоплатної правової допомоги

В минулих розділах роботи ми вже проаналізували наскільки все ж таки є важливою система безоплатної правової допомоги, адже вона на пряму означає реалізацію права особи на правову допомогу, сучасні орієнтири та методи вдосконалення системи надання населенню безоплатної правової допомоги постійно розвиваються, відповідаючи на змінні потреби спільноти та виклики сучасності. Ось деякі з останніх орієнтирів та методів в цій області:

- Електронна доступність: Розвиток онлайн-платформ для доступу до правової інформації, консультацій та послуг для максимальної доступності для населення.
- Ширший спектр послуг: Розширення обсягу правової допомоги на нові галузі, такі як цифрові права, захист від кіберзлочинності, права в сфері здоров'я тощо.
- Спеціалізовані центри: Створення спеціалізованих центрів для вирішення конкретних категорій правових питань.
- Волонтерська робота: Залучення волонтерів та професіоналів для надання правової допомоги у важкодоступних регіонах або для соціально вразливих груп.
- Партнерство з НПО: Співпраця з неприбутковими організаціями для розширення мережі надання безоплатної правової допомоги.
- Навчання та розвиток персоналу: Постійне підвищення кваліфікації фахівців, що надають правову допомогу.
- Оцінка та моніторинг якості: Здійснення оцінки та моніторингу якості послуг для покращення процесів надання правової допомоги [45].

Українські науковці, зокрема І.В. Костенко, зазначають, що на сьогодні система безоплатної правової допомоги зазнала змін, підходи спрямовані на покращення системи надання безоплатної правової допомоги, забезпечуючи більшу доступність, якість та ефективність правових послуг для населення. [46].

Ганна Христова, яка керує проєктом Ради Європи "Внутрішнє переміщення в Україні: розробка тривалих рішень", сказала, що експерти Ради Європи високо оцінюють систему безкоштовної правової допомоги (БПД) в Україні. За її словами, ця система є однією з найкращих серед 47 країн-членів Ради Європи. Важливо, що в Україні використовують стандарти Ради Європи, зокрема практику Європейського суду з прав людини. Це свідчить про те, що система відповідає міжнародним нормам і стандартам прав людини. Такі висновки від представників Ради Європи підкреслюють важливість та успішність розвитку системи безкоштовної правової допомоги в Україні за міжнародними стандартами.

Дослідження, проведене Костенко І.В., привертає увагу до позитивних досягнень у сфері надання безоплатної вторинної правової допомоги (БВПД) як у регіональних, так і місцевих центрах протягом 2020 року. Аналіз статистичних даних за цей період показує значну кількість виданих доручень адвокатам для здійснення БВПД у різних контекстах:

Регіональні центри видали 87 276 доручень адвокатам для надання БВПД, зокрема:

19 199 — для захисту затриманих осіб в кримінальному процесуальному порядку,

45 731 — для захисту за призначенням,

4 851 — для захисту осіб, затриманих в адміністративному порядку,

9 187 — для участі у проведенні окремої процесуальної дії.

У додаток до цього було видано доручення для захисту при застосуванні примусових заходів медичного характеру (3 862), надання БВПД при вирішенні судом питань під час виконання вироків (3 064), а також при позбавленні волі осіб (1 217), наданні БВПД під час екстрадиції осіб (165).

Ці дані свідчать про широкий спектр послуг, які надаються регіональними центрами у рамках системи БВПД, охоплюючи різні сфери права та захист прав та інтересів різних категорій громадян. [46].

Практично завжди виконувались видані доручення, і лише невелика частина клієнтів відмовлялась від допомоги адвокатів. Більше 99,4% разів адвокати приходили до затриманої особи у визначений строк — не пізніше, ніж через годину після видання доручення та не пізніше двох годин після повідомлення про затримання. На місцевому рівні у 2020 році в 90% випадків клієнти зверталися для отримання юридичних консультацій та інших видів правової допомоги [65].

Найбільше звернень по БВПД у Дніпропетровській, Запорізькій та Київській областях, найменше — у Чернівецькій і Закарпатській областях та місті Києві. У 2020 році прийнято 58 813 рішень про надання клієнтам БВПД. З них у 27 061 випадку надавати БВПД доручено адвокатам, у 30 032 — штатним працівникам системи БПД [45].

У 2020 році система безоплатної правової допомоги працювала в усіх областях. Було приділено особливу увагу юридичним питанням окремих груп громадян. Розглянемо, про які групи йдеться та які зміни відбулися.

Група людей з низьким доходом, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу (БВПД), якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує два розміри прожиткового мінімуму. Ймовірно, саме такі клієнти найчастіше звертаються за БВПД. У 2020 році більше половини звернень до безоплатної вторинної правової допомоги було від цієї категорії, і багато з них стосувалися осіб віком понад 60 років [28].

Також особи, які є внутрішньо переміщеними, мають право на безоплатну правову допомогу. Особи, які подали заяву для внесення їх на облік як внутрішньо переміщених осіб, також можуть отримати безоплатну вторинну правову допомогу у справах, пов'язаних із внесенням їх на облік [25].

Поміж добрих результатів системи треба також пам'ятати про багато проблем, на які потрібно звертати увагу. Важливо шукати шляхи вирішення цих проблем та збільшення якості безоплатної правової допомоги. Підвищення

професійної спроможності і надання якісних послуг залишаються основним завданням для розвитку системи безоплатної правової допомоги. Згідно з обов'язками перед міжнародними та конституційними нормами, потреби суспільства у безоплатній правовій допомозі в Україні вимагають зміцнення можливостей системи БПД.

У цитаті Ніни Рогатинської висвітлено необхідність розгляду та визначення компетенцій суб'єктів, які надають безоплатну правову допомогу (БПД), з комплексним підходом. Вона зауважує, що просто присвоєння статусу суб'єкта, який надає БПД, само по собі не гарантує ефективності або якості надання цих послуг.

Автор вказує, що для надання безоплатної правової допомоги потрібні від суб'єктів не лише визначення їхнього статусу, але й конкретні навички і обов'язки. Щоб забезпечити якісні правові послуги, потрібно, щоб суб'єкти діяли в рамках встановлених законів і виконували певні обов'язки, які відповідають стандартам у цій галузі [47].

Отже, автор закликає до подальших вивчень у галузі науки для уважного аналізу навичок тих, хто допомагає з правовими питаннями безкоштовно. Розглядання цих навичок може допомогти покращити систему безоплатної правової допомоги та забезпечити високу якість юридичних послуг для громадян [47].

Тож команда експертів системи безоплатної правової допомоги визначила основні напрямки розвитку та визначила можливі проблеми, які можуть виникнути протягом трьох наступних років. Вони розробили завдання та заходи для досягнення метей, які система БПД поклала перед собою на 2021–2023 роки. Серед них – підвищення рівня знань про право, культури та освіченості серед населення; мотивація людей вирішувати юридичні проблеми за допомогою системи безоплатної правової допомоги; забезпечення вирішення проблем громадян у правовий спосіб за допомогою існуючих та розробки нових механізмів. Зараз ведеться робота над технічним впровадженням цих змін, враховуючи вимоги законодавства з охорони інформації [48].

Поліпшення існуючих сервісів для зручного отримання безкоштовної юридичної допомоги за допомогою мобільних додатків "Безкоштовна правова допомога" і "Твоє право". Створення та наповнення розділу із правовою інформацією для людей з інвалідністю. Внесення змін до будови додатка, об'єднання розділів у єдиний інструмент з однорідним меню та вдосконалення структури статей за допомогою української правничої вікіпедії WikiLegalAid (популярного сайту серед студентів, де представлені статті з законів України на різні теми).

3.2. Шляхи імплементації позитивних практик надання населенню безоплатної правової допомоги в діяльність Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Щоб визначити шляхи імплементації позитивних практик надання безоплатної правової допомоги, потрібно знову звернутися до проблем. Українська правова система нерідко використовує міжнародні договори, для практики застосування у своєму законодавстві. Зважаючи на вищезазначені відомості, аналіз практики застосування міжнародних договорів про надання безоплатної правової допомоги виявляє наступні негативні наслідки при некоректному тлумаченні чи застосуванні цих документів. У відповідності з дослідженнями науковців, відсутність чіткого алгоритму дій під час вибору певного міжнародного договору може призвести до таких проблем. [52]:

- 1) тривалий процес надання правової допомоги;
- 2) порушення принципу правової визначеності;
- 3) можливість зловживання процесуальними правами нечесною стороною судового процесу;
- 4) ненавмисне порушення прав осіб, які звертаються за отриманням правової допомоги.

У такій ситуації, щоб ефективно впровадити якісні механізми договорів про правову допомогу, перш за все, треба уважно розглядати дату початку чинності цього документа для обох країн, які планують взаємодіяти у справах юридичної допомоги. Треба слідкувати за наявністю інших угод, які можуть конфліктувати з цим, дивитися, як реально використовують такі конфліктні угоди інші країни-учасниці, чи є обраний договір спеціальним в порівнянні з іншими конфліктними угодами і так далі [52].

Серед сучасних українських дослідників продовжується обговорення різних питань, пов'язаних із застосуванням міжнародних договорів у сфері надання правової допомоги. Такі проблеми можуть виникати внаслідок неправильного тлумачення судами їх норм чи недосконалої правозастосовної практики національних органів виконавчої влади. Більше того, існує розбіжність у підходах до методів та засобів тлумачення міжнародних договорів, що створює необхідність у роз'ясненні чи удосконаленні існуючих норм міжнародного права. [52].

Важливо врахувати, що неясність чи недостатнє визначення правил у законах про справи, коли юридична допомога повинна надаватися безкоштовно, скільки грошей виділяється на це, як створюється і затверджується система для безоплатної правової допомоги та інше, може привести до низького рівня захисту прав громадян і може сприяти зловживанню владою або посадовим положенням і т.д. Узагалі кажучи, будь-який аспект, який не регулюється, може мати подібні наслідки [49].

Безоплатна правова допомога доволі складна система, як за структурою, так і взагалі за внутрішнім становищем, тобто кожна проблема людини, яка звертається за такою допомогою є унікальною, в цьому і складність. Адже зразки, як себе потрібно поводити (здебільшого це стосується адвокатів), які документи потрібно мати з собою та як правильно їх оформити (це стосується клієнтів), є закріплені, є відповідна процедура, але по суті законодавчо в одному нормативно-правові акті, який доступно все пояснює, як і зі сторони захисту, так і зі сторони громадян немає. Та що можна сказати з цього приводу, то це те, що центри надання безоплатної правової допомоги активно над цим працюють. Вони хоч і не на законодавчому

рівні, а на місцях, в центрах, але створюють різного виду брошури та рекомендації, які доступно роз'яснюють громадянам їхні подальші дії, та які документи потрібно і де їх отримати.

Однією з основних правових норм в цій області є Закон України "Про безкоштовну правову допомогу". Цей закон розкриває сутність права на отримання безкоштовної правової допомоги, порядок його реалізації, умови та порядок надання такої допомоги, а також державні гарантії щодо її надання. Трошки часу пройшло з часу його введення в дію, і хоча відбулося кілька позитивних змін, все ще є недоліки, які потребують уваги. Деякі судді в Україні вважають, що потрібно переглянути підхід до регулювання надання безкоштовної правової допомоги з боку держави. Наприклад, Закон передбачає, що ця допомога гарантується державою і фінансується з державного бюджету, але деякі судді питають, чому вводити додаткові гарантії, якщо вони вже зазначені у Конституції України. Також виникають сумніви щодо статті 7 Закону, яка визначає безкоштовну первинну правову допомогу як надання інформації про права особи та консультацій з правових питань, оскільки це може ускладнити подачу скарги на дії державних органів [50].

З огляду на європейсько-інтеграційні настрої сучасної України брати приклад стосовно позитивних практик впровадження безоплатної правової допомоги слід з зарубіжних країн. Оскільки кожен український громадянин має право на безкоштовну правову допомогу, це не лише обов'язок держави за конституцією, а й підтвердження дотримання міжнародних зобов'язань, зокрема, таких як Загальна декларація прав людини 1948 року, Конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 року, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року та інших [50].

Сьогодні українське законодавство в основному відповідає міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини, проте деякі аспекти міжнародних норм залишаються поза увагою законодавців. Навіть якщо Європейський суд з прав людини має свою думку, у законах України обмежено, хто може отримати безоплатну вторинну правову допомогу. Це право надається лише тим, чиї сім'ї

мають середній щомісячний дохід нижче прожиткового мінімуму, який визначений за Законом України "Про прожитковий мінімум" для осіб, що входять до основних соціальних та демографічних груп населення. На жаль, у країні існує значна кількість людей, які, отримуючи мінімальну заробітну плату, не можуть собі дозволити оплату послуг адвоката та не входять до категорії осіб, які мають право на безоплатну правову допомогу. Таким чином, вони позбавлені можливості належного захисту. [50]. Європейський суд з прав людини визначає важливість права на правову допомогу не лише у межах судової процедури, а й поза нею, до виникнення процесуальних правовідносин. Згідно з українським законодавством, до безоплатної вторинної правової допомоги входять послуги, такі як захист від обвинувачення, представництво інтересів осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, перед судами, державними органами, органами місцевого самоврядування, а також складання процесуальних документів. Таким чином, законодавство не обмежує можливість отримання юридичної підтримки представництвом у судах у різних випадках. [51].

Координаційний центр безоплатної правової допомоги активно співпрацює з багатьма міжнародними організаціями, проектами міжнародної технічної допомоги та громадськими організаціями. Серед цих організацій можна виділити такі, як: проект «Доступна та якісна правова допомога в Україні», Громадська спілка «Мережа правового розвитку», Всеукраїнська благодійна організація «Українська фундація правової допомоги».

Порівняно з початком 2012 роком якість надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні у 2023 році значно виріс. Що дуже добре.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В умовах розвитку соціально-правової держави особливу вагомість та значущість отримують аспекти, пов'язані із формуванням новаторських систем, які надають населенню якісні послуги. У останні роки в Україні активно розпочато процес адміністративної реформи, при цьому настала актуальна проблематика покращення якості адміністративних послуг, надаваних органами публічної влади громадянам. Це стосується і Регіонального центру з надання безоплатної правової допомоги у Вінницькій області.

У різних містах України функціонують Регіональні центри, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Діяльність цих центрів охоплює весь регіон відповідної області. Кожен Регіональний центр, як неприбуткова організація, має права юридичної особи, використовує печатку з Державним Гербом України та своїм найменуванням, а також власні бланки, баланс, рахунки в органах Казначейства.

Головне завдання Регіонального центру полягає в створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя через надання безоплатної вторинної правової допомоги. Право на безоплатну правову допомогу є самостійним суб'єктивним конституційним правом, яке надає фізичним особам можливість захищати свої права, свободи та законні інтереси, використовуючи професійно підготовлених суб'єктів приватного і публічного права, без сплати за це.

В різних містах України діють Регіональні центри, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Ці центри охоплюють всю територію відповідної області. Як неприбуткові організації, Регіональні центри мають статус юридичної особи, власну печатку з Державним Гербом України та своїм найменуванням, а також власні бланки, баланс, рахунки в органах Казначейства, про що ми вже згадували раніше. Основною метою діяльності Регіонального центру є забезпечення рівних можливостей для всіх осіб у доступі до правосуддя через надання безоплатної вторинної правової допомоги. Право на безоплатну правову

допомогу є незалежним суб'єктивним конституційним правом. Це право включає в себе цінно значущі та формально визначені можливості, що гарантуються суспільством та державою. Ці можливості фізичних осіб визначаються у законодавчо встановлених межах та формах.

Щодо конкретних аспектів надання безоплатної правової допомоги, аналіз звернень до відповідних центрів свідчить про те, що найчастіше звертаються малозабезпечені громадяни. Нормативне закріплення цих положень, хоча і відповідає принципу правової визначеності, здається, не викликає сумнівів стосовно реалізації задекларованих гарантій. Однак, на практиці, багато людей, які мають намір скористатися безоплатною правовою допомогою, стикаються з численними труднощами.

Відносно інших питань, виникають труднощі з доступом до самої правової допомоги. Зокрема, це стосується отримання та самостійної підготовки документів, які потрібні для звернення до центрів з надання безоплатної допомоги. Цей перелік документів був згаданий у попередньому розділі, проте варто зазначити, що ці вимоги не містяться в Законі, оскільки вони подані у наказі Координаційного центру з надання правової допомоги від 26 червня 2015 року № 160. Ця інформація може бути невідомою для багатьох людей, оскільки сам Закон не містить посилання на цей наказ.

Тобто проблема в цьому є, але як показує практика, коли людина безпосередньо звертається особисто за правовою допомогою, то працівники бюро та регіональних центрів з надання безоплатної правової допомоги доступно та якісно все пояснюють та допомагають громадянам.

Стандарти щодо якості правової допомоги мають враховувати змінні цивільні умови та відповідати новим вимогам, що виникають у зв'язку зі введенням оновлених процесуальних кодексів і змінами в принципах правосуддя. Оскільки безоплатна правова допомога становить складову процесуального механізму для забезпечення ефективного, справедливого, об'єктивного та своєчасного захисту прав і свобод особи у судових процедурах, стандарти якості її надання повинні

відповідати змінам в цивільних та адміністративних норм завдяки впровадженню нової редакції Цивільного процесуального кодексу.

Безоплатна правова допомога доволі складна система, як за структурою, так і взагалі за внутрішнім становищем, тобто кожна проблема людини, яка звертається за такою допомогою є унікальною, в цьому і складність. Адже зразки, як себе потрібно поводити (здебільшого це стосується адвокатів), які документи потрібно мати з собою та як правильно їх оформити (це стосується клієнтів), є закріплені, є відповідна процедура, але по суті законодавчо в одному нормативно-правові акті, який доступно все пояснює, як і зі сторони захисту, так і зі сторони громадян немає. Та що можна сказати з цього приводу, то це те, що центри надання безоплатної правової допомоги активно над цим працюють. Вони хоч і не на законодавчому рівні, а на місцях, в центрах, але створюють різного виду брошури та рекомендації, які доступно роз'яснюють громадянам їхні подальші дії, та які документи потрібно і де їх отримати.

Отже, надання правових послуг на основі укладених адвокатами договорів з центрами безоплатної правової допомоги, а також супутніх правових, освітніх, соціальних послуг, впровадження нових форм адміністративної взаємодії між учасниками системи безоплатної вторинної правової допомоги, таких як медіатори, кабінети медіації, адвокати дитини, правові клуби, вказують на те, що ця система виходить за межі представництва інтересів особи в судах. Вона складається з різноманітних публічно-правових структур, які надають адміністративно-правові послуги, фінансування яких здійснюється за рахунок місцевих та державних бюджетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України, редакція від 01.01.2020 року. С.2-8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про безоплатну правову допомогу»: науково-практичний коментар / за заг. ред. М. В. Оніщука. К.: КП-Сервіс. 2021. 10 с.
3. Закон України «Про безоплатну правову допомогу», редакція від 19.11.2022 року. С. 1-5. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/316041_550461
4. Закон України «Про безоплатну правову допомогу», редакція від 19.11.2022 року. С. 9-12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
5. Огляд системи надання БПД в Україні. URL: http://qala.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/BAR_FINAL_23_10.pdf
6. Загальна Декларація Прав Людини. URL: <https://narkosumy.lic.org.ua/statti/zagalna-deklaratsiya-prav-lyudyny-yiyi-znachennya-ta-yurydychni-naslidky/>
7. Юридичний науковий електронний журнал. URL: http://lsej.org.ua/8_2020/69.pdf
8. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України № 3551 - XII від 22.10.1993. *Відомості Верховної Ради України*. 1993 р., № 45, стаття 425
9. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30, ст. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Закон України «Про безоплатну правову допомогу»: науково-практичний коментар / за заг. ред. М. В. Оніщука. – К.: КП-Сервіс, 2021. –10 с.
11. Закон України «Про безоплатну правову допомогу». *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. ст.577 URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/316041_550461

12. Закон України «Про безоплатну правничу допомогу». Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. С .577 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
13. Безоплатна правова допомога. Огляд системи надання безоплатної правової допомоги в Україні. 2017. URL: http://qala.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/BAR_FINAL_23_10.pdf
14. Загальна Декларація Прав Людини її значення та юридичні наслідки. [Електронний ресурс]. URL: <https://narkosumy.lic.org.ua/statti/zagalna-deklaratsiya-prav-lyudyny-yiyi-znachennya-ta-yurydychni-naslidky/>
15. Заїка А.В. Деякі проблеми реалізації права на безоплатну правову допомогу в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. №8. 2020. URL: http://lsej.org.ua/8_2020/69.pdf
16. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України № 3551 - XII від 22.10.1993. *Відомості Верховної Ради України*. 1993 р., № 45, стаття 425
17. Ведерніков Ю.А. Теорія держави і права: навч. посіб. К.: Знання. 2008. 112 с.
18. Про безоплатну правову допомогу: Закон України № 3460 -VI від 02.06.2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. ст. 2136.
19. Скаун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 220-300 с
20. Конституція України: Закон України від 23.07.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996 р. № 30. Ст.141.
21. Стаматіна М. В. Принципи і завдання діяльності щодо реалізації права громадян на безоплатну правову допомогу. *Форум права*. 2012. № 4. С.853–858.
22. Про затвердження Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесах і представництва у кримінальному процесі: наказ Міністерства юстиції України від 21 грудня 2017 року № 4125/5. Офіційний вісник України. 2017. № 101. Ст. 3137.

23. Козьяков І. Актуальні питання реалізації принципів надання безоплатної правової допомоги. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2018. № 1. С. 107–116.

24. Конституція України : Закон України від 28.06.96 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. Редакція від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>

25. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. Верховна Рада України. № 3460-VI. Редакція від 21.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>

26. Сердюк О. І. Система безоплатної правової допомоги в Україні. 2020.

27. Дулеба, М. В. Щодо визначення правової природи та сутності права на безоплатну правову допомогу в Україні. *Юридичний вісник*. 2017. С. 48.

28. Тимошенко О. О. Адміністративно–правові засади надання безоплатної правової допомоги в Україні (Master's thesis, Сумський державний університет). 2021.

29. Гончаренко, С. В., Бова Є. Ю. Безоплатна правова допомога стає реальністю? (Дослідження думки адвокатів щодо системи безоплатної правової допомоги в Україні)." *Адвокат* 7 .2009.: 10-14. Редакція від 15.08.2022 р.

30. Огляд системи безоплатної правової допомоги в Україні. 2014. С. 75. [Електронне джерело]: URL: <https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2019/08/legal-aid-system-in-ukraine-an-overview-ukr.pdf>

31. Личко В. С. Поняття та види правової допомоги в Україні: загальнотеоретичне дослідження. 2013.

32. Шаталюк С. Д. Перспективи формування системи безоплатної правової допомоги для населення України. *Правові новели* 1 .2014.С. 4-6.

33. Оверчук С. В. Умови надання безоплатної правової допомоги в контексті практики Європейського суду з прав людини. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2016. № 1. С. 1–43.

34. Формування системи безоплатної правової допомоги в Україні [Електронний ресурс]. URL: <http://www.legalaid.gov.ua/ua/operatyvna-info/formuvannia-systemy>

35. Рогатинська Н. Розбудова системи безоплатної правової допомоги в Україні. *Актуальні проблеми правознавства* 1 .2018. С.162-166.

36. Гриб О., Єрошенко К., Ільчишен М., Ніколаїшин М., Охріменко В., Писарев Я., Стець Н.. Програма надання безоплатної правової допомоги: розроблення, планування, виконання, звітування. 2017. С.54

37. Личко В. С. Правова допомога та її особливості в цивільних справах. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. № 4. С. 527–534.

38. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації надання безоплатної правової допомоги місцевими центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги: Наказ Міністерства юстиції України № 60 від 19.07.2019. *Координаційний центр з надання правової допомоги*. 2019.

39. Козьяков І., Говоруха О. Актуальні питання реалізації принципів надання безоплатної правової допомоги. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України* 1. 2018. С.17.

40. Сірош Д. М. Принципи фінансування безоплатної правової допомоги в Україні. *Право і суспільство*. 2019. С. 43-49.

41. Струкова К. О. Інформаційно-правове забезпечення системи безоплатної правової допомоги. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. С.133-138.

42. Ганюк, В. М., Гбур З. В. Організаційно-правовий аспект реалізації права громадян на безоплатну правову допомогу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. С. 63-70.

43. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Положення про Наглядову раду Координаційного центру з надання правової допомоги» від 14.08.2019 № 2551/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0932-19#Text>.

44. Спільний наказ Генпрокуратури та Міністерства юстиції України «Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури

України від 21 січня 2019 року № 172/5/10» від 17.04.2020 № 1473/5/194 (zareestrovaniy u Min'yosti 21.04.2020 za № 360/34643). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0360-20#Text>

45. Звіт за 2020 рік Міністерства Юстиції України «Безоплатна правова допомога». URL: <https://www.legalaid.gov.ua/publiczna-informatsiya/bezoplatna-pravova-dopomoga-2020>

46. Костенко І. Царик О., Дмитрієнко К. Сучасний стан безоплатної правової допомоги в Україні. *Наукові перспективи*. 2021.

47. Рогатинська Н. Розбудова системи безоплатної правової допомоги в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. №1 (13). 2018. с.164.

48. Лоджук М. Т. Про форми правової допомоги в юридичних клініках України. *Юридичні науки*. 2019. Т. 26 (65). № 2-1. Ч. 1. 182 с

49. Рибалкін А. О., Зелєніна М. В. Проблемні аспекти надання безоплатної вторинної правової допомоги в законодавстві України та перспективи їх вирішення. *Міжнародний науковий журнал «Верховенство права»*. № 1. 2019. С. 13-19.

50. Леган І. М. Міжнародно-правові стандарти права особи на безоплатну правову допомогу та їх імплементація у законодавстві України. *Прикарпатський юридичний вісник* 5 (34). 2020. С. 156-159.

51. Леган І.М., Антонюк А.Б. Перспективи розвитку законодавчого регулювання системи безоплатної правової допомоги в Україні в контексті європейської інтеграції. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 3 (32). 2020. С. 3–6.

52. Редутова Л. Імплементація міжнародних договорів про надання правової допомоги у практику України. 2020.